

Posudek diplomové práce

Rastislava Pečeni

na téma:

Menšinovost církve a její sebepojetí.

Církevní příslušnost v českých zemích

Autor práce si zvolil zajímavé a nanejvýš aktuální téma z oblasti eklesiologie, jímž je “menšinovost církve”. Jedná se o téma, k němuž jej inspiroval studentský projekt Společenství evangelických církví v Evropě (GEKE) o teologii diaspory, završený konferencí v Římě. Vzhledem k tomu, že pojem “menšinovost” je ve své podstatě pojmem relativním – jeho význam odvisí od toho, vůči jaké entitě pokládáme církev za menšinovou – bylo zcela na místě, že se autor práce pokusil prozkoumat chápání menšinovosti hned v několika rovinách: v oblasti vztahu církve k sobě samé – tedy v rámci jejího sebepojetí –, i v oblasti vztahu církve k ostatním církvím, k jiným náboženstvím a k nevěřícím – tedy v rámci jejího vymezení se vůči jiným. Současně je jen logické, že se diplomand rovněž zabývá osvětlením obecného pojmu církve i pojetím církevní příslušnosti ve specifické situaci českého křesťanstva.

Práce, která je opatřena úvodem, závěrem a seznamem literatury (s. 85-92), sestává ze tří hlavních částí:

(1) První část nazvaná “Církev jako menšina” (s. 12-34) předkládá výklad pojmu *eklésia* v biblickém kontextu, dále nastíní pojetí církve v reformačních “vyznáních, jež formovala české církve”, a sociologicko-dějinný pohled na situaci církví v českém prostředí, který se opírá zejména o reflexi sociologa Zdeňka Nešpora. Zatímco rozbor pasáže reformačních vyznání působí torzovitě a postrádám v něm hlubší reflexi reformačního pojetí církve i výstižnější charakteristiku a odstínění jednotlivých pozic, dějinně-sociologický přístup je autorovi zjevně bližší, a proto se se zaujetím pokouší i o vlastní – někdy více někdy méně zdařilý - hodnocení dějinného vývoje českých církví. Opírá se přitom o Nešporovo vysvětlení specifického “českého ateismu” poukazem na to, že “se nejedná tolik o nenáboženskost, jako spíš o radikální antiklerikalismus” (s. 26), který je vyvolán mnoha faktory. Vedle proticírkevního působení komunistického režimu autor zmiňuje zejména období bojů mezi protestanty a katolíky v 15. a 16. století a pronásledování evangelíků, jehož bezprostředním důsledkem bylo mj. zniternění víry a vznik specifického českého národního citění (s. 27n). Svou roli sehrála ovšem také Francouzská revoluce a české národní obrození. Dále diplomand sleduje utváření zvláštního jevu, typického pro české prostředí, jímž je “silná rozdílnost mezi oficiálním vyznáním Čechů a tím, čemu skutečně věří”, i to, jak se “z odkazu náboženského protestantismu stává protestantismus zásadně proticírkevní a postupně protináboženský” (s. 29). Spolu s Nešporem chápe za primární důvod rozchodu většiny českého národa se svojí církví “nenáboženské nacionální sebepojetí”. V závěrečném oddílu první části se autor pokouší reflektovat samotný pojem menšinovosti církve. Všimá si přitom úzké souvislosti mezi menšinovostí a určitou “kriticko-profétickou silou”, s níž je menšinová církev schopná volat pozměně ve společnosti, a která se ztrácí, jakmile se církev ve společnosti etabluje jako většinová organizace (s. 32).

(2) Těžiskem práce je druhá část nadepsaná “České církve současnosti” (s. 35-75), v níž se autor zabývá sebepojetím a sebevymezením pěti vybraných českých církví: církve římskokatolické, pravoslavné, československé evangelické, československé husitské a církve

bratrské a jejich vlastní reflexí menšinovosti. Vychází přitom ze základních církevních dokumentů těchto církví (katechismů, zásad apod.); v případě ČCE však také přibírá texty některých českobratrských teologů a farářů. Výsledný obraz sebepojetí a vymezení se vůči ostatním církvím a náboženstvím zpracoval autor do názorných grafů. Nejnápadnější rozdíl nachází mezi církví pravoslavnou a katolickou na jedné straně a ostatními zkoumanými církvemi na straně druhé. Zatímco církev pravoslavná a římsko-katolická identifikují sebe sama s církví Kristovou, ČCE, CČsH a CB pojmají sebe sama jen jako částku církve Kristovy. Poměrně výstižně popisuje autor i další jemné distinkce mezi církvemi v jejich sebepojetí a sebevymezení (postoj pravoslavné církve k ostatním církvím vnímá jako analogický k postoji římskokatolické církve k církvím k protestantským). Na tomto pozadí se pak zabývá otázkou, jak uvedené církve reflektují svou menšinovost. Všechny - vyjma církve bratrské (a do určité míry i církve pravoslavné) – jsou totiž podle výsledků posledního sčítání lidu z r. 2011 konfrontovány s rapidním úbytkem svých členů. Autor ukazuje, jak se s tímto nepříznivým faktem vyrovnávají, zda jej vůbec reflektují, a pokud ano, nakolik v něm spatřují výzvu či dokonce šanci, nebo naopak ohrožení. Přitom zjišťuje, že jedině církev bratrská “se tolik nezabývá svou menšinovostí; zabývá se tím, jak růst a jak zůstat věrná svému vyznání” (s. 70). Její pozice je rovněž příznačná snahou vydávat konkrétní návody pro konkrétní situace a pověřovat své členy různými službami. - Poněkud neústrojně a nadbytečně působí v práci závěrečný oddíl druhé části, nadepsaný “Zázračný‘ dodatek k církvím” (s. 71-75), v němž se diplomand zabývá typologií zázraků v jednotlivých církvích a církevních hnutích.

(3) V poslední, třetí části nadepsané “Reflexe nynějšího stavu církví v Česku” (s. 76-80) předkládá diplomand statistické údaje o pěti zkoumaných církvích získané ze sčítání lidu v letech 1950, 1991, 2001 a 2011 v přehledných tabulkách a grafech a pokouší se je interpretovat. Koriguje svou původní tezi o tom, že všechny církve v ČR procházejí krizí, poukazem na vývoj probíhající v CB, která na rozdíl od jiných vykazuje růst počtu svých členů. Všimá si rovněž poklesu počtu nevěřících a nárůstu počtu těch, u nichž církevní příslušnost, resp. vyznání nebylo zjištěno. Tento pohyb vykládá jako “minimálně malou změnu v konceptu katastrofického scénáře” o údělu českých církví (s. 79n).

V závěru autor shrnuje výtěžky jednotlivých kapitol své práce. Vrací se k jedné z otázek, položené v úvodu, po původu “českého ateismu” a shrnuje, že Češi z historických důvodů nejsou ani tolik “protináboženští a protikřesťanští jako proticírkevní”. V autorově reflexi rapidního úbytku členů v dekadě mezi posledními dvěma sčítáními lidu (2001-2011) nicméně poněkud postrádám zřetel k aktuálnímu dění v tomto období, kdy došlo k vyřešení otázky majetkového vyrovnání mezi státem a církvemi. Bylo by vhodné reflektovat, nakolik výsledek tohoto ujednání posílil proticírkevní postoje českého obyvatelstva. Zajímavou otázkou by v této souvislosti rovněž mohlo být, jaké pojetí církve Kristovy mají ti, kteří se k žádné církvi nehlásí, ale neřadí se ani mezi nevěřící, a v jakém vztahu (v souladu či naopak v napětí) stojí toto jejich pojetí církve s faktickým jednáním církví v posledních letech (příp. i s jejich mediálním obrazem).

Práce má jasnou a reflektovanou strukturu (vyjma kap. 2.6, která z ní tematicky poněkud vybočuje). Pokud jde o metodiku, autor pracuje hned několikerým způsobem: metodou sémantické analýzy (např. při ohledání pojmu *eklézia* v biblickém kontextu), metodou interpretace reformačních i současných teologických textů a v neposlední řadě metodou sociologické analýzy (při hodnocení statistických údajů o církevní příslušnosti ze sčítání lidu). Současně kombinuje přístup diachronní (v první části) a synchronní (ve druhé části). Náležitým způsobem pracuje s prameny a (rovněž cizojazyčnou) literaturou.

Slabinou práce je na mnoha místech stylistická neobratnost a několik hrubých gramatických chyb (viz níže).

- Ve větě na s. 23-24 se autor do svých úvah doslova “zamotal”: “Proč ovšem popisují tyto extrém? Protože jeden je příčinou a druhý následkem dnešního stavu ,věřících‘ ateistů v

České republice do stejné míry, jako tomu bylo před pár set lety snad v celé Evropě naopak (totiž že druhý byl příčinou a první následkem.)”

- Další **stylistické neobratnosti**: např. na s. 9, pozn. 3; s. 11: “co jsou ty církve zač”; s. 24 a s. 27: “dalo zapříčinit”; s. 24: “větším členem církve byl pokřtěný a činící skutky než věřící” ad.
- **Obsahové chyby**: s. 25 “přechod od ~~starověku~~ středověku k novověku”.
- **Hrubé gramatické chyby**: s. 26: “katolicko-protestantské boje ~~probíhali~~ pobíhaly”; s. 27: “dvě části se ve své síle a rozšíření velmi ~~střídali~~ střídaly”; s. 46: “Protestantské církve [...], když ~~odmítli~~ odmítly také ústní podání [...]”; s. 75: “církve, které by ~~mohli~~ mohly patřit”.
- **Vynechaná písmena či slova, překlady**: s. 13: “činí se snahou **o** zachování”; s. 14: “že zde činí problému onen celník”; s. 14: “jiných možností označujících” etc.

Celkově práce splňuje nároky kladené na diplomovou práci, a proto ji doporučuji k obhajobě. Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům navrhuji hodnocení písmenem C.

V Praze, dne 26.1.2016

Tabita Landová, Th.D.

Při obhajobě by se diplomand mohl zamyslet nad tím, jaký vliv na postoje českých občanů vůči církvím zanechalo v posledních letech jednání mezi státem a církvemi o majetkovém vyrovnání a nakolik ovlivnilo zjišťování církevní příslušnosti při sčítání lidu.